

De Venècia a Constantinoble

UN VIATGE PER MAR

per Josep Marí

Agost del 89. Viatjava amb el meu nebot Toni, aleshores a punt de començar els estudis d'Arquitectura a l'Autònoma de Barcelona. El viatge realment no acabava a Constantinoble ni, òbviament, als Dardanels, ja de regress, on s'acaba la seqüència literària. Venècia n'era el port de partida i d'arribada, però el lector, en llegir aquest quadern, comprendrà les raons que m'impediren d'acabar el relat, més i més si ara aclareixo que els textos finals ja els vaig escriure a Eivissa, basant-me en unes notes escadusseres. Compaginar els plaers i les noses d'un viatge amb la feina literària és un repte de vegades complex.

Dissabte, 12 d'agost

Pels volts de mitjanit arribàvem, via Milà, a Venècia. Enfront de l'edifici terminal, antiquat i casolà, es veuen molt prop les brillantors de l'aigua. Taxis i *motoscafi* esperen viatgers i turistes. De seguida, un mariner d'un *motoscafo* se'ns guanya com a clients i ens indica amablement on hem de comprar els bitllets. El *motoscafo* parteix a mig

omplir. Hom ha vist des de l'avió l'escampada lluminària, una mica orgànica, de Venècia. Ara, però, la navegació s'endinsa en una ruta assenyalada d'estaques, cap a horitzons de llums que, per descomptat, també són venecianes. Devem fer el camí a l'inrevés de com l'hem fet enlaire? La veritat és que un va ben perdut i despistat, no sabent en quina posició es troba l'aeroport de la ciutat. Tant se

JOSEP MARÍ

val. Així la cosa resulta més enigmàtica i misteriosa. Les estakes, que s'agrupen de tres en tres, semblen estranys personatges vinclats sobre el seu centre de solitud, com tres figures tristes amb els braços passats per damunt les espatlles.

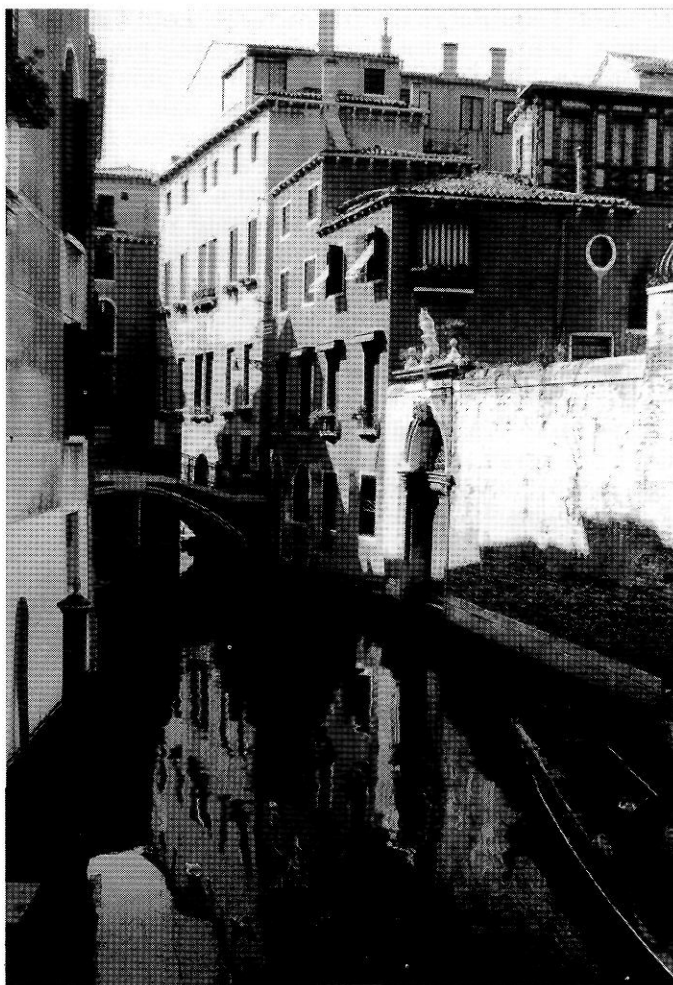
Lluna creixent, prou lluminosa, que passa d'estribord a babord amb una inusitada mobilitat. Les aigües tenen la densitat i consistència d'una mena de vernís, on es multipliquen les llambregades de la ciutat, de les illes que poblen la llacuna.

Ara desembarquen uns passatgers a Lido. Després reprenem la marxa. Encara no sabem per quin cantó entrarem a Venècia, però les resplendors van augmentant en nombre i en intensitat. És clar que, venint de Lido, la ruta normal és la que duu a San Marco, passant per davant San Giorgio. I aviat la proximitat dels monuments ens ho confirma. L'aire que embolcalla els terrats espargeix una fosforescència humida. Però més amunt el cel té una transparència serena i fonda. Nit agradable, en definitiva, amb els darrers turistes divagant per l'ampli moll dels *vaporetti* i de les gòndoles. I un traginant maleta, com un bastaix, per allò que sovint és un passeig esplèndid i ara un càstig per als braços, cap a l'hotel Metropol...

Primer tomb per Venècia, ja tocada la una. Pocs turistes pel món. Potser és l'hora que els venecians poden començar a viure en el silenci humit dels seus carrers. Tots els bars ja han plegat. No trobarem un lloc on fer un mosset per sopar. Sorprèn una ciutat turística com aquesta, ja endinsats en la nit, tan solitària. A la plaça de San Marco, un italià robust canta cançons napolitanes sense acompanyament. Desafina una mica, però l'escolta una caterva de paisans seus, asseguts a les cadires grogues d'una terrassa. El cantant de carrer, dret a la tarima que en altres hores ocupa una orquestrina decadent, no s'immuta gaire per la bulla que arma el seu auditori, amb aplaudiments desmesurats i braves fora de lloc que són tota una befa. Aquesta gent d'Itàlia sap fer també de la sorna un objecte de culte. Fa bon estar a la plaça, però cantant i admiradors violenten la nostra sensibilitat escrupolosa. Sentim vergonya d'altri.

Diumenge, 13 d'agost

A mitjan matí Venècia és un formiguer de turistes. El dia és clar i fa un sol agradable. Sempre, però, hi ha una tènue calitja que esborra vagament el detall de les coses. Dins d'aquesta atmosfera, els marbres del palau dels Duxs tenen una resplendor delicada i somniosa. La catedral de San Marco ja quasi ha quedat neta de bastides. La restauració deixava al descobert els quatre bells cavalls. Només el tros de l'esquerra de la porta principal resta amagat darrere l'entramat atapeït de fustes. Volíem veure, en un palau de l'altre cap de la plaça, l'exposició dels impressionistes del Museu d'Art Modern de Washington, però just era l'hora de tancada. Hem agafat un *vaporetto* fins al Piazzale di Roma i, des d'allí, un altre d'itinerari turístic que navega per tot el canal Gran, fornit de palaus i de museus, entre els quals també s'alcen algunes

JOSEP MARI

esglésies. El canal Gran fa dos meandres que n'enriqueixen la visió. La perspectiva, aleshores, s'ofereix amb plans de cases que, d'una banda, s'acosten gradualment a l'ombra i, de l'altra, van guanyant llum.

Vistos al sol, aquests antics casalots són d'un cromatisme rutilant, alegre. Marcs i cornises blancs ressalten damunt els ocres, els vermells, els grocs, els tons torrats de terra de les altes façanes, que cauen literalment sobre el canal, n'emergeixen. Les aigües, brutes i remogudes, s'arriessen constantment amb el pas de les llanxes i dispersen amb la seva verdor merdosa el colorit vibrant de les parets. Aquests patrons venecians són molt experts a atracar les barques d'un cabussó a les oscil·lants plataformes. Els vaporets ja deuen ser construïts pensant en les indefectibles timbarrades de cada maniobra. Escolteu com gemeguen les fustes, els caps i les defenses pel costat d'atracada. A cada baixador, amb molt pocs segons, el passatge es renova com en un autobús. De fet, els *vaporetti* ho són els autobusos de Venècia.

Al porticat i elegant pont de Rialto, sempre hi guaiten turistes el pas d'altres turistes embarcats. Les mirades es troben en un com resignat reconeixement. Els turistes ja saben que en un lloc com Venècia canten força...

Una llanxa —un taxi— ens ha portat al moll de San Basilio, dins el canal de la Giudecca. Dos bastaixos

recullen l'equipatge en un tractor. Lenta cua a la duana. Lenta cua sota un sol que bada pinyes, per accedir a l'Adriana. Lenta i aspriva adaptació al vaixell. Ens han acomodat en una cabina que no era la nostra, dalt les hèlices. Això perquè tota una família pugui estar en cabines consecutives. Molt bé, però que ens donin una cabina semblant, més cap al centre, lluny del trontolleig de popa. En navegar, aquestes coses s'han de tenir en compte, sobretot quan un en paga les ganes, com sol ser el cas dels creuers. A la fi, la cosa s'ha esmenat i ens han assignat una cabina de més cap a proa.

No és gens agradable d'haver de començar a reclamar coses només de posar els peus dins un creuer. Això crea una certa tensió entre les persones i pot amargar-vos una estona un viatge que volíeu de calma i harmonia. Però no hi pensem més. Pugem a coberta per dir adéu a Venècia.

San Marco, el palau dels Duxs, l'hotel Metropol, han quedat endarrere. I San Giorgio a estribord. Vasta arbreda a l'extrem de la ciutat. I a l'altra banda, Lido. I a babord, el cementiri de Venècia i l'illeta industrial de Murano. L'Adriana va emproant la bocana enllà d'una llarguíssima escullera que surt de Lido. A babord –potser és Lido di Iesso-lo– hom veu un arenal extens de platja. Les aigües, a poc a poc, han guanyat transparència. La fètida espessor de Venècia s'ha diluït per art de màgia. La mar Adriàtica es va refent.

La costa s'insinua amb apartades llums, perdudes en un tumult de fosca. Algun far més brillant forada l'aire. La proa de l'Adriana trinxa una mar absolutament immòbil. Però a estribord, cap al sud, puja la lluna creixent, quasi rodona. S'il·lumina un cel gris, rentat de núvols, al fons del qual l'estelada no acaba de traspuntar. Si no fos pel camí de la nau que ens fa veure acumulats allò que realment són levíssims batecs de la mar, la lluna s'hi emmirallaria en una sola imatge arrodonida i clara. Insòlita quietud tot al voltant, com si naveguéssim dins d'un safareig.

Dilluns, 14 d'agost

Tot el matí hem anat passant illes. Les unes, habitades; les altres, verges. Topografia ondada, revestida sovint d'un mantell arbustiu, com de llentiscle; repeu mariner blanc i mineral que l'erosió fa impossible als sediments de terra. Sòcol enlluernat sense un bri d'herba. Només deuen reptar-hi sargantanes.

La mansuetud de l'aigua continua. Navegació exultant per una mena de fiord meridional –llum invasora, naturalesa dòcil i pausada–. Puigs d'escassa volada arranquen barrancosos i pelats a la costa, es poblen, més amunt, de pins dispersos i brossa atapeïda, i als cims mostren asprívols roquissars. Costa de Dalmàcia, humil i lluminosa. Una mica dissolta, un poc desgalixada, davant el sol lluent que desola l'esguard. Tanmateix, bé que encongida, bellesa que us reclama.

La costa dàlmata arriba a l'antiga Ragusa, la Dubrovnik croata. Una carretera serpejant us enfila a un alt mirador de la ciutat i d'una de tantes illes, que a les primeres hores de la tarda s'agrisen en l'expandit contrallum zenital.

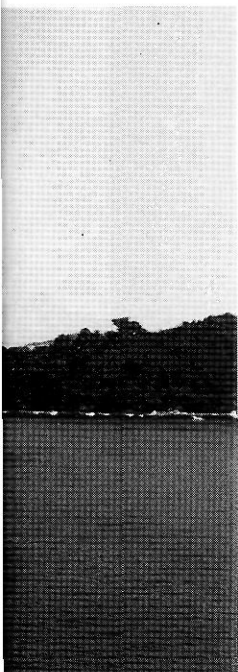
“La costa dàlmata arriba a l'antiga Ragusa, la Dubrovnik croata.”
(Foto: Josep Marí.)

La ciutat de Ragusa, fundada el segle VII, romangué constituïda en república durant centúries, fins i tot en el temps que formà part del regne húngaro-croat. Els vaixells raguseus portaven el comerç fins a l'occident de la Mediterrània, i també a ports asiàtics, africans i bàltics. Dretes murades medievals, amb incorporacions defensives posteriors, alcen alts baluards, damunt la mar, sobre morrots de roca. La vella Ragusa n'és tota ella envoltada. De la murada estant, hom veu un atractiu panorama de teulades vermelles, separades d'un entramat de carrers en quadricula, com de ciutat moderna. És molt gratificant de passejar pels murs de la ciutat. Moltes cases modestes hi adossen ombrejats i silencis jardins i hortets. La Ragusa murada conserva en un estat envejable la seva noble arquitectura gòtica i renaixentista, els escalonats, blancs, fantàstics carrerons, un fresquívol i airós claustre romànic, la catedral barroca, l'interior de la qual ens recorda alguna nau d'església austríaca o la també blanca de Santa Maria d'Eivissa.

Part dellà de les murades, devers ponent, la nova Dubrovnik s'estén en forma allargassada cap al seu petit riu i el port comercial, tot remuntant lleugerament els puigs. Vies més amples, alternatius jardins, trànsit de cotxes i tràfec de la gent ens parlen d'una ciutat corrent, no pas com la Ragusa d'intramurs, abocada només a l'afany dels turistes.

Dimarts, 15 d'agost

Deixant la mar Adriàtica per l'estret d'Òtranto, una altra mar s'eixampla, la mar Jònica, com totes les de Grècia, animada d'illots que s'atansen entre

Ragusa: "De la murada estant, hom veu un atractiu panorama de teulades vermelles..."
(Foto: Josep Mari.)

ells i a terra ferma deixant brillosos passadissos marítims. La primera illa que trobem en importància, després de breus illots, és l'illa de Corfú, on desembarquem cap a migdia per fer-ne la visita. La denominació Corfú que hom dona a l'illa i a la seva capital és en grec força diferent: Kérkira. L'extensió de Corfú és, si fa no fa, com la de Menorca, un poc més grossa que Eivissa, amb una població al voltant de les cent mil persones. Corfú té una forma llargaruda, semblant a una banderola onejant que apunta al sud-est. La part nord de l'illa és ampla i muntanyosa; la part central s'estreny i presenta un relleu moderat i arrodonit; al sud, l'illa s'aprima en amplària i altura.

Confiam l'excursió per Corfú a un taxista prou simpàtic amb qui hem acordat prèviament el preu de l'itinerari. Una mica car, per això, però almenys avui no anirem en ramada. En aquest sentit haurà valgut la pena de pagar més.

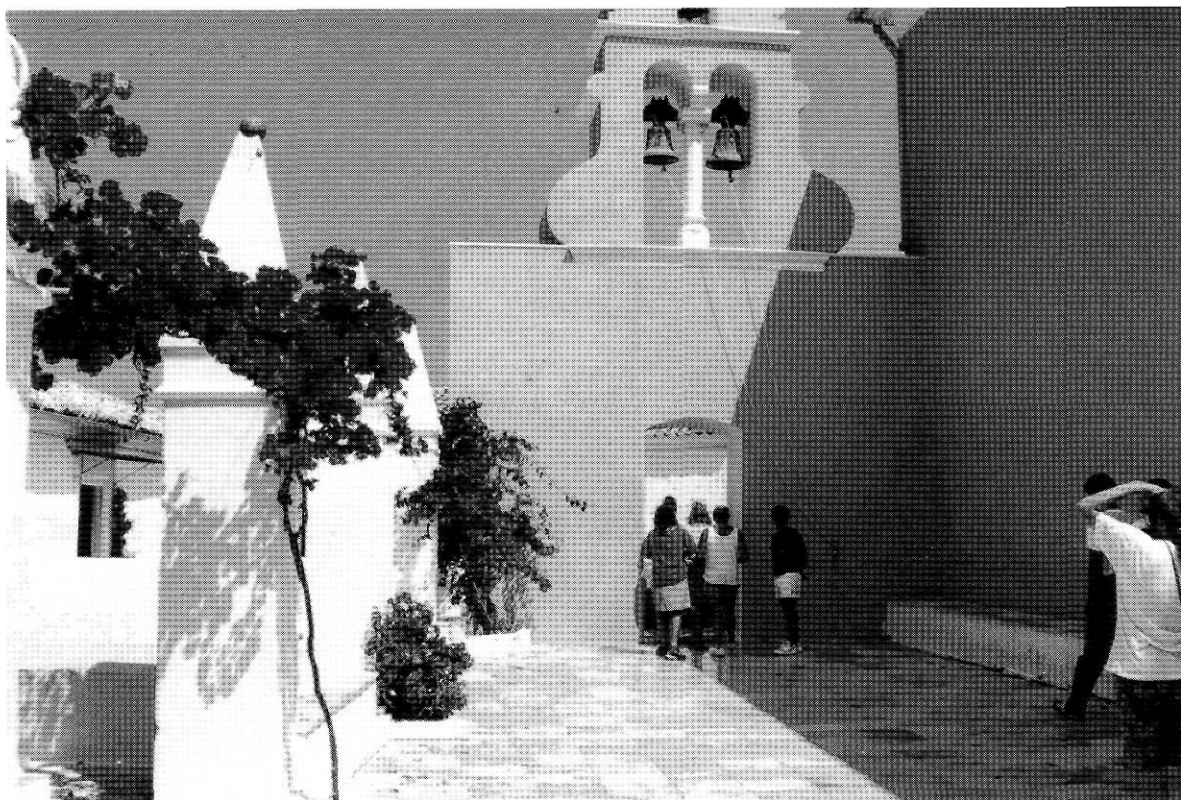
Les illes són llocs que convé aprofitar per menjar-hi peix i marisc. La gent d'origen insular tenim sovint una predilecció progressiva pel bon peix fresc sobre la carn. Cal, per tant, no desapropiar l'avinentesa, i el primer que fem és anar a dinar a un restaurant de Paleokastritsa, prop de la costa de ponent. Quan fem la comanda —llagostins, pop, calamar, sargs i orades—, el restaurant és pràcticament buit, encara és d'hora. Però mentre dinem, ja s'han ocupat quasi totes les taules. Estem a l'ombra d'un ample cobert, però fa xafogor; el sol és fort i corre poc aire. Un ventilador ens alleugeix la calor del dinar. La gent del restaurant és molt amable. Fet i fet, el dinar no ha estat gens malament.

El pop, que se serveix fred, duu una salseta aromada d'una herba dolcenca. No acaba de ser del meu gust; però l'orada —una mica eixuta, ja se sap— és fresca i abundosa.

Uns quilòmetres més enllà, damunt les penyes costaneres, en una zona de bellíssimes panoràmiques litorals, hi ha la pulcra instal·lació d'un monestir ortodox, amb un petit passeig porticat, resplendent de calç, tot decorat de saludables cossiets i plantes enfiladisses. En un nivell més alt, vora una ombrosa terrassa, l'església, pintada d'un bellíssim color de palmell. Hi ha unes donetes del país que seuen a la fresca, indiferents a l'allau turística que hi pul·lula. Banda dins, l'església té, com arreu de Grècia, una olor molt penetrant, mescla de cera i d'encens. Els fidels dipositen monedes i encenen les espelmes. Però adesiara un monjo de barba canosa n'apaga un grapatet i les desa a la capsa, per tal que d'altres oferents trobin un lloc a la llàntia de faristol on col·locar la seva ofrena lluminosa. De no ser així, el degotís d'almoines potser s'acabaria i els pobres monjos no han de viure de l'aire.

El taxi ens porta per tot el territori central de Corfú. En aquesta illa, la naturalesa és un autèntic do de Déu. Crida l'atenció la frondositat dels boscos i dels camps, en una topografia dolça, sense sotragades. Enmig d'aquesta abundor vegetal, els xiprers ocupen un espai preeminent, altíssims entre els pins i les alzines, obscurs damunt els claps argentats de l'olivar. L'olivera també és un arbre ben representatiu de l'illa de Corfú. Una olivera, com a les nostres illes, més aviat escultòrica que no pas

“En un nivell més alt, vora una ombrosa terrassa, l'esglesieta, pintada d'un bellíssim color de palmell.”
(Foto: Josep Mari.)

productiva, un arbre deixat anar, escabellat i quasi inaccessible. El tapís de verdor que recobreix els puigs té una lluminositat diferent de la pineda, com si fos tot de mata o de llentiscle.

L'emperadriu Elisabet d'Àustria, Sissí, va saber triar bé el lloc del seu palau d'estiu a Corfú. Gastmi, a llevant, és veritablement un emplaçament excepcional. El palau no és precisament una meravella arquitectònica —té un doble ús de museu i de casino—, però els jardins que el circumden constitueixen una presència inesperada i impactant. Aquí la natura es converteix en una mena de luxe domesticat. Després, l'harmoniosa i simètrica exuberància, culminada per elegants palmeres, es fon amb l'extensa i descendent massa boscosa cap a la mar i les terres lleugeres del migjorn. És una panoràmica fabulosa.

Pel que sembla, l'illa de Corfú té ben merescuda la seva puixança turística, bé que el nostre passeig ha estat simplement això, un passeig. Però el que hem vist és un territori d'una amenitat considerable, ric de vegetació, divers de colorit. La mar hi té transparències profundes, lluminoses esteses de blau contornejant la costa...

Dimecres, 16 d'agost

A quarts de nou, l'Adriana entra, estirat per un remolcador, dins el canal de Corint. La coberta superior és plena de viatgers encuriosits. No hi ha dubte que el pas del canal justifica qualsevol curiositat. És d'aquelles coses que potser només farem una vegada en la vida, i altrament hom no s'imagina un navili de certa importància navegant encaixonat entre parets de pedra, amb molt pocs metres d'aigua sobrancers a banda i banda. El remolcador ens duu, naturalment, a una marxa lenta i assos-

segada, que ens permet d'observar quanta cosa ens envolta. Entrant, com ara, per l'oest del canal, el terreny és baix a ambdós costats. Però si del costat del Peloponès la terra és àrida i rostollosa, del costat continental o de l'Àtica és tota de pinar mediterrani. A poc a poc, les dues ribes van guanyant elevació. La del costat del Peloponès escampa una ombra grisa sobre l'altra, dalt de tot de la qual, tanmateix, el sol adopta una qualitat ardorosa. Els serrats artificials són en talús convergent cap a l'aigua. Això, a part la consistència que deu conferir als dos murs, fa més agradable i no tan opressiu el traspàs del canal. La secció de la terra pren cap al centre del canal la seva altura màxima. Allà sobre de les parets, molt estriades, blanquinoses, hi ha mans de gent que saluden al pas del creuer. Els turistes els corresponen ventant els dos braços. Passa un tren pel seu pont. I més enllà, automòbils, autocars, pel pont corresponent, on d'altres turistes recolzats a la barana veuen el nostre pas, qui sap si amb un corcò d'enveja sana. Després dels ponts, el canal perd fondària, la terra baixa suaument cap al golf de Corint. A l'entrada del golf bufa un vent fort, calent, que aixeca mol·lècules d'aigua dalt les cobertes. Els cossos se senten posseïts d'una estranya, rúfola sensació.

A la tarda, el sol cau fos dalt l'acròpolis d'Atenes. La suor s'evapora en un amén. Realment, el mes d'agost no és el més indicat per visitar Atenes. La canícula s'hi manifesta amb una contundència categòrica i depriment. Era també aquest temps quan vaig venir-hi per primera vegada. Aleshores, devuit anys més sofert, ja em costava d'aguantar aquest foc maleït, aquest càstig que us recorre la pell i us eixuga els racons sensitius. Amb un sol tan rigorós no és fàcil la contemplació admirada de

les restes marmòries. Tot intent d'imaginar aquest espai al seu temps d'esplendor resulta va. Els viatges per mar, d'escales tan limitades, tenen el gran inconvenient de no poder-se organitzar les excursions considerant les hores més idònies. A l'acròpolis d'Atenes, per exemple, s'hi ha d'anar al capvespre, quan la calor es refreda i el sol ungeix els marbres amb una coloració íntima i reposada, sense estridències de llum. La cosa certa és que avui les ruïnes de l'acròpolis no m'han impressionat gaire i, amb més raó, no m'han emocionat gens. En altres ocasions, no succeïa així. Sempre sentíem davant la ferma nuesa del Partenó el pes aclaparador de la bellesa calculada, de la il·lusió visual que ens fa veure les coses com no són i tanmateix com convenen. No debades el Partenó sol considerar-se monumental més que per les seves qualitats arquitectòniques, que, segons sembla, són gairebé inexistents, per les seves virtuts escultòriques, d'escultura grandiosa, mai desentesa de la mesura humana.

De record meu, fa més de tretze anys que s'estan esmerçant feines de restauració als diversos monuments de l'acròpolis d'Atenes. El mal, al cap i a la fi benigne, de les bastides sobre els monuments antics, és comú arreu de la Mediterrània. Tot Itàlia n'està tapada, de bastides. Però aquesta és l'única manera de preservar els monuments del pas corrosiu del temps i de l'atac de la pol·lució atmosfèrica.

Després d'una jornada absurda per Atenes, en què el guia, per a més desgràcia, ens ha ficat dins una horrorosa botiga de souvenirs –bé s'hi escau la paraula en francès– i ens ha robat un temps preciós per passejar una mica, cercant l'ombra, això sí, per la ciutat, el retorn al vaixell sempre és agradable. Abans de sopar, mentre a babord anem deixant, calitjoses i grises, les costes de l'Àtica, amb el notable cap Sùmnion, que conserva, fort contra les ventades, el temple dòric de Posidó, trobo unes hores tranquil·les per continuar escrivint aquestes notes. En un viatge d'escales tan sovintejades –una per dia– i fugaces, és molt difícil de trobar moments per a l'escriptura. L'Adriana no és tampoc un vaixell massa gros. No és gaire fàcil de trobar-hi un racó de quietud on poder fer recompte dels dies que, amb un cert desassossec, van caient sobre el meu quadern. Un vaixell de proporcions moderades com aquest sol tenir el seu saló ocupat en activitats de divertiment del passatge. Per a mi no hi ha res més negatiu que el fet que vulguin divertir-me. La meua gran diversió a bord d'un vaixell és que em deixin tot el temps del món per llegir, per escriure, per passejar per coberta, per contemplar la mar, les illes, el continent que es retira; per avorrir-me, si tant em plau. Jo crec que l'avorriment no és cap cosa excessivament dolenta, ben dosificat, és clar. Pot ser bona i tot. No hi ha com avorrir-se per treure algun profit de la imaginació, del pensament actiu, del cosmos que ens recorre la fibra sensitiva. En aquest viatge, el goig de la introspecció encalmada és un bé inassolible. Hi ha massa agitació de cap a cap del dia, el contacte amb les coses és extremadament superflu, la ment viu atordida, impròpia i esgarriada. I això un s'ho

coneix més si s'ha imposat, com a contrapartida a la burgesíssima opció d'un creuer, l'exigència de despatxar uns papers ni que sigui d'allò més lleugers i vulgars. Jo no ignoro, tanmateix, que sóc una bèstia mala d'aconterar...

A la nit, lluna molt clara dalt coberta. Vent i marota. Transparència dels àmbits.

Dijous, 17 d'agost

La història, per als historiadors i els arqueòlegs. Jo sóc un ignorant, i en unes apressades hores d'estada en aquest lloc, amb un guia tan impresentable, que ens explica les ruïnes mitjançant verbs el·líptics, la veritat és que tot el que no sigui consignar la grandiositat ensorrada d'Efes –l'agora, el passeig fabulós per la seva via principal, la font de Trajà, la biblioteca, els dos teatres– serà parlar d'una visió aclaparadora de marbres, adés apilats, adés dispersos, que formen una barreja enlluernadora, d'una plasticitat considerable. De tots els indrets de l'antiguitat que jo conec, aquest paratge d'Efes és, amb gran diferència, el més vast i dens, un dels més bells i, en certa mesura, més ben conservats. Els arqueòlegs i restauradors no paren de treballar-hi, sota un sol intensíssim, que només l'oratge de la mar –un temps veïna d'Efes, ara apartada– contraresta. Que agradable, aleshores, la via ombrejada de pins per la qual retornem a l'autocar. També era un espai frondós de gran bellesa el que envolta la casa de la Mare de Déu –on sembla que va morir– i la capella catòlica que té adossada. La font, no sé si miraculosa, si més no ens restaura i refresca, com pertoca a les fonts.

El trajecte entre el port de Kusadasi i les ruïnes d'Efes presenta paisatges d'una certa varietat, alegres. La carretera va pujant lentament des de la costa per una serralada de puigs suaus poblats de pins. La cinta blava de la mar va dilatant-se i guanyant transparència a mesura que l'autocar puja, fins a convertir-se en una franja vastíssima damunt la qual el relleu costaner posa una seqüència onejant. La terra és seca sota els oliverars que ocupen els lleus declivis i algunes fondalades. Allà, prop de la mar, es veuen unes poques construccions turístiques. Però, tret d'això, el territori no té cases: el camp respira solitud i austeritat i tanmateix no deixa de ser alegre.

Al poc temps de salpar de Kusadasi, ja veiem a babord l'illa de Samos, escassament separada de la terra ferma, amb tot el sol damunt que l'empastifa i esborra. Hores més tard, l'Adriana travessa el freu que l'illa de Quios deixa en dret de la costa d'Esmirna, força impulsiva i penetrant. Ja, al solpost, hem d'haver passat Lesbos, pàtria de la poetessa Safo.

Es nit ben avançada quan dos fars ens indiquen l'entrada de l'estret dels Dardanels. El vaixell es detura per tal que el pràctic pugui, i reprèn el camí. A la riba nord, sobre un turonet, un gran prisma arquitectònic, il·luminat amb focus potentíssims. Es tracta d'un monument commemoratiu de l'expedició dels Dardanels. En tot cas constitueix una visió important i colpidora, enmig de la foscor i la solitud de l'estret. Més endavant, sobretot a la costa sud dels Dardanels, se succeeixen llargues fileres

de llums. El litoral, òbviament, és molt poblat, però costa d'imaginar-se aquests pobles. Suposo que deuen viure de la pesca i del turisme. La geografia, si més no, m'ho suggereix.

Són les tres de la matinada quan passem el tros més estret dels Dardanels —una milla—, instants després que el pràctic abandonés l'Adriana. Si passar els Dardanels a la nit és una cosa emotiva i suggerent, passar-los de dia ha de ser sensacional. La navegació entre territoris tan acostats sempre em fascina.

Divendres, 18 d'agost

El dia s'ha aixecat ventós sobre la mar de Màrmara. El vent és força intens, de l'est, quasi contrari al sentit de la ruta. No s'hi està bé, passejant per coberta. Sembla com si el vent ens hagués d'arrabassar la roba. Els camals dels pantalons s'agiten amb desfici, sobre el ventre de la cama, amb un repic inusitat de roba. La camisa baldera s'infla sobre els omòplats. No és agradable aquesta animació sobtada i rebel de la indumentària. Ni el desordre que el vent posa a la testa, als cabells, a la pensa. Altrament el viatge no ens proposa més vistes que una mar ericada, monòtona, sense ribes. La costa queda lluny. Entrem, doncs, al saló.

Aviat s'ha fet migdia i em trobo davant la ciutat i el Corn d'Or sense pensar-hi, a l'entrada del Bòsfor. El vent ja s'ha calmat i el dia és net, però els molls sempre són grisos i asprius, per més que la ciutat s'insinui atractiva de minarets i cúpules, de jardins i palaus. Som a Constatinoble, l'escala extrema i culminant del viatge.

Tarda rica de transparències. Constatinoble no té un clima calorós. Fa molt bon passejar en el recorregut dels monuments. Pertot arreu els vailets d'ulls negres i pell bruna us assalten per oferir-vos mercaderies, col·leccions de postals, rodets de fotos, guies. El que en un temps romà va ser l'hipòdrom, avui és una plaça espaiosa, presidida per un bell obelisc del temple de Luxor. Enfront s'aixeca la mesquita Blava, que té un primer recinte construït amb columnes de l'hipòdrom. És hora de culte, i els visitants s'esperen davant l'escalinata que duu al temple. Després, un riu humà tot ben vestit, com si es tractés d'una missa de diumenge, va baixant, al seu aire, les escales, amb els ulls arrufats per la claror del dia. Els fidels de Mahoma semblen gent conformada. Duen al rostre una expressió serena.

Hom desa les sabates als prestatges, just a l'accés de la mesquita. Les extenses catifes que cobreixen el terra desprenen una olor intensa de peus i de consumit. L'interior és lluminós, d'altres columnes, blau, amb una enorme cúpula. Però l'olor de peus i consumit acaba sent embafadora.

A molt poc tret de la mesquita Blava, la bizantina església de Santa Sofia, més endavant mesquita musulmana, avui sobri museu. A l'esplèndid jardí que hi ha al davant, diversos arbres carregats de flor lila. Quin nom deuen tenir? Són un esclat de llum, com els baladres.

L'església de Santa Sofia té, segons sembla, una importància considerable en la història de l'arquitectura pel trànsit d'una geometria quadrada —les quatre columnes angulars— a una altra de circular, gràcies a la invenció de les petxines, sobre les quals s'edifiquen el cilíndric tambor i la cúpula esfèrica. A partir d'aleshores, l'arquitectura se n'ha servit constantment. Santa Sofia és una construcció aclaparadora, d'una gran monumentalitat. El credo musulmà va tirar-ne a perdre quasi tots els mosaics. Només en resta algun a l'atri de l'antiga església. Banda dins, vuit columnes de marbre portades d'Efes, del temple d'Artemisa, i vuit de pòrfir, dutes de Baalbek, configuren la nau.

Passeig pel Gran Basar, laberint fabulós de carretons llarguíssims, ombrívols a vegades, a vegades rutilants de solell, segons l'orientació. Tràfec constant de vianants —parroquians, mercaders, algun turista—. Crida l'atenció l'embalum que arriben a traçar sobre el seu llom els portadors: voluminoses caixes, impressionants muntanyes de pell poc oratjada, de catifes. Tot un món bigarrat, molt propi i atractiu. Homes que fan tertúlia al portal d'un botigó. Un carreró sencer per a la venda, per exemple, de xinxetes, de ferreteria menuda. Robetes de nena, blanques, com de primera comunió. Quincalleria. Tapissos i catifes. Plàteres i vasos de llautó i d'aram. Venedors ambulants de pastes anulars, ara i adés delit d'obscurs insectes, o d'altres que ens captiven el desig amb panotxes fumejans de blat de moro. Fet i fet, una aproximació fugaç al tarannà dels turcs. Un món atapeït, bigarrat, ple de color i de vida.

Constatinoble és una ciutat prou important per dedicar-li una estada d'uns quants dies. Una tarda i un matí, com és el cas, no passen de ser una pura il·lusió d'haver-hi estat. Si assistiu a qualsevol espectacle folklòric-turístic de la dansa del ventre, en sortireu decebut i us sentireu estafats. Això ho diu un imbècil que, en l'eufòria del viatge, hi ha tornat a caure.

Lluna plena dalt del Corn d'Or, groga, petita. Restarem a port fins a demà a migdia.

Dissabte, 19 d'agost

Devem ser els primers turistes del dia a visitar la mesquita de Solimà el Magnífic. No hi ha dubte que aquesta i la mesquita Blava s'inspiren fonamentalment en l'arquitectura de Santa Sofia.

Cinc recintes conformen el palau de Topkapi o del Serrall, bellament emplaçat a la confluència del Bòsfor i la mar de Màrmara. L'envolta i protegeix una murada. Els jardins són espaiosos, clars, d'una gran placidesa. No així les sales del museu que aquest palau alberga, fornides d'or, de pedreria inquieta i llambregant, on l'esperit es torba i es revolta. Ja és altre el sentiment en contemplar la col·lecció fantàstica de porcellanes, principalment xineses. Imaginació, bon gust, refinament; creativitat pausada i elegant. Art, en definitiva, que ens corprèn i emociona.

L'Adriana salpa devers migdia. Així que sortim del port, anem veient vaixells fondejats que esperen

"A molt poc tret de la mesquita Blava, la bizantina església de Santa Sofia, més endavant mesquita musulmana, avui sobri museu. A l'esplèndid jardí que hi ha al davant, diversos arbres carregats de flor lila." (Foto: Toni Mari Torres.)

amarra. Són tot vaixells de càrrega, foscos. Llum grisa sobre Constantinoble. Al cel, núvols blancs i esqueixats. Visió fada de Topkapi, de les cúpules. No hi ha contrastos. Una ombra inexpressiva recobreix la ciutat. Ens n'allunyem de pressa i es va tornant informe, impenetrable.

A poques milles de Constantinoble, enmig de la mar de Màrmara, hi ha una illa d'una gran bellesa, que hom anomena Büyük Ada. Hi van nombroses barques de cap a cap del dia. En un viatge anterior jo hi vaig anar. Mentre vagava pel moll de Constantinoble consultant els horaris de les barques, un vailet se m'acostà i me'n va aclarir tota la informació. Després em va fer asseure a una cadira i em netejà les sabates. Ell ja sabia que, en atenció al seu favor, jo no m'hi oposaria. Aquests infants turcs són molt espavilats. Primer et treballen i tot seguit t'assalten. Però ho fan amb una enorme simpatia. Són astuts.

Quan vaig ser a Büyük Ada, una de les illes dels Prínceps (Kizil Adalar), una llarga corrua de tartanes esperava els turistes prop del moll. Em va tocar d'embarcar-me amb una parella de turcs i amb qui devia ser la mare d'ella. Feia un dia de sol, força clar, i la tartana ens duia a fer la volta a l'illa, per una carretera de cornisa, una mica elevada i ombrejada de pins. En tinc un record com d'haver-me trobat en una mena de paradís.

L'illa era verge, no gaire gran, entapissada d'un pinar resplendent sobre el blau immòbil de l'aigua. De tant en tant ens feiem un somris per celebrar una vista fabulosa, però és clar, no ens poguérem dir res. Jo no parlava el seu idioma i ells, segurament, no en sabien cap que jo conegués. Quan tornàrem a port, no vaig poder pagar de cap manera. Volgueren convidar-me al meu passeig en tartana. Varen ser molt amables. Era una gent educada, afectuosa i dolça, de maneres tranquil·les, reverents. I amb un darrer somris ens diguérem adéu.

He fet una llarga sesta. Llarguíssima. Un temps perdut per al meu dietari. És cert, per això, que em costa de trobar el moment i el lloc d'escriure. A caiguda de tarda passem entre dues illes. Després ja vénen els Dardanel. A quarts de deu del vespre en travessem la zona més estreta. Al sud, hi ha llums de cases, alguna població. Al nord, són llums disperses. Tres quarts d'hora més tard, la torre il·luminada. El vaixell es detura i el pràctic l'abandona. Estem a punt de deixar l'estret dels Dardanel. Mentre van apagant-se en la distància les diminutes llums, encara persisteix, tot emblemàtica, la claror de la torre, però arriba que es perd.

Anit la lluna ha minvat considerablement.

JOSEP MARÍ